

M
257. 445 OSZK

TRÉFÁS KÖNYVEK

LACZKÓ GÉZA

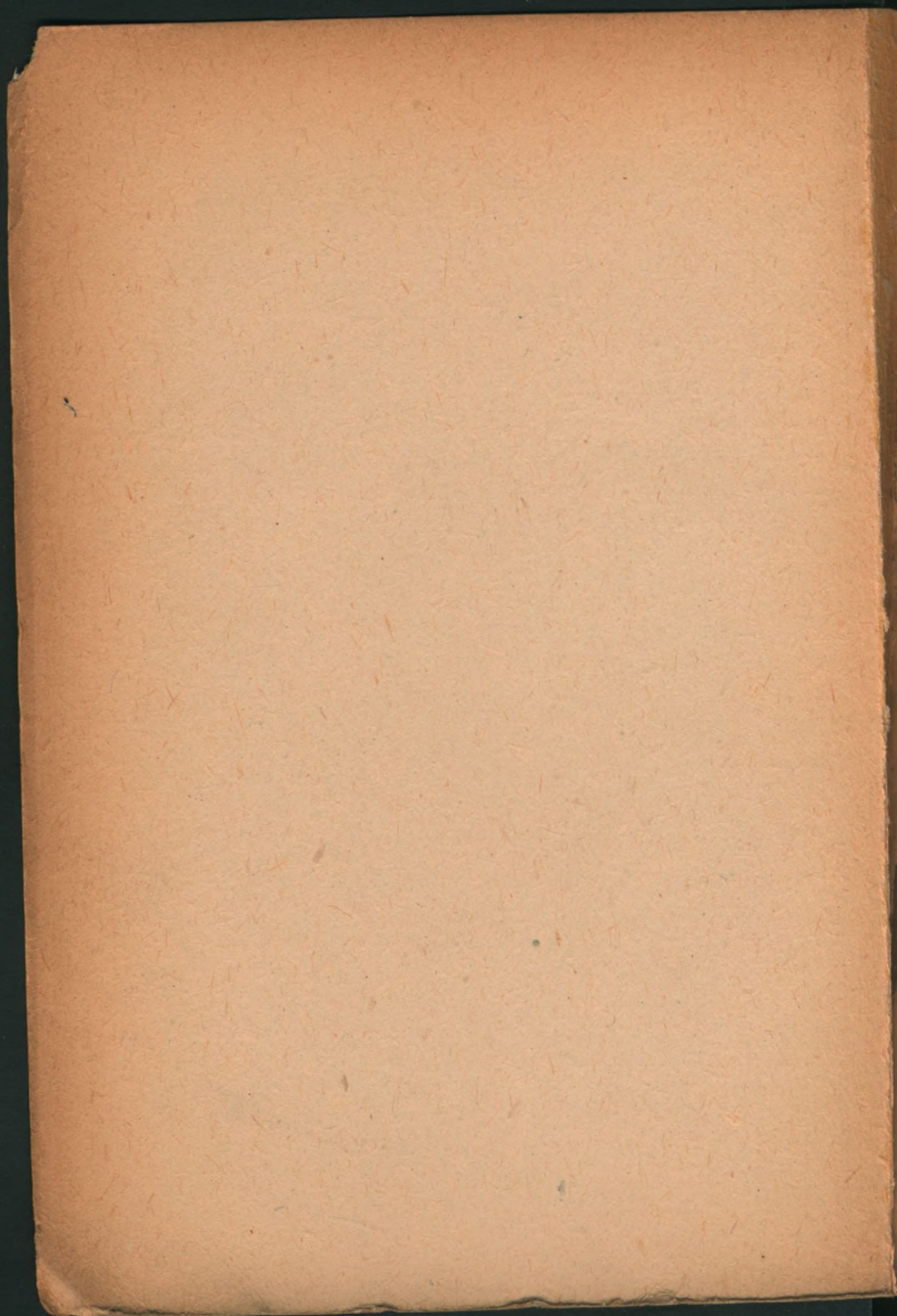
B A R U T I

A BAZOKOK FEJEDELMÉ

Ribillió

a legsötétebb Afrikában

A KULTURA KIADÁSA

LACZKÓ GÉZA

BARUTI
A BAZOKOK FEJEDELME

BUDAPEST
A KULTURA KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. KIADÁSA
VI. TERÉZ-KÖRUT 5.

M 257.445

R
2

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

1968/R leltár

TRÉFÁS KÖNYVEK

9

*BARUTI,
A BAZOKOK FEJEDELME*

THE END OF THE WORLD

3

THE END OF THE WORLD

I

A Peace köhögve és dohogva erőlködött fölfelé a Kongó lomha tömegben sodró szennyes vizén s délkeleti irányból keletnek csapva ahhoz a ponthoz ért, ahol az az Aruwimivel egyesül. A távoli part szeszélyesen csipkézett tetejü világos-zöld lombfala alatt néhány fekete alak álldogált, hadonászott, kiáltozott és szaladgált a víz s a félgömb formájú vakító fehér kunyhók között. A kunyhók kis félkörös nyílásán eltűntek, mint a hangyák; az erdő alá enyésztek, mint a bogarak s újra, már nagyobb tömegben rajzottak elő mindenfelől. Akárcsak valami fekete cölöp-palánk, úgy álltak néma sort most a víz szélén s mozdulatlan bámészkodásban meredtek a füst tollforgóját messze maga mögött égne kanyargató göthös kis gőzösre.

A Peace fedélzetén, a kifeszített ponyva fülledt árnyában szivarozva üldögélt Stanley, az »Emin segély-expedíció« fővezére és Mounteney Jephson ur. Lejjebb, a korlátnak dülve, a néger inas, Baruti nézte figyelmesen a partot.

— Fölösleges, Jephson! Tegye el kérem azokat az üveggyöngyfüzéreket, csillogó golyót és tarka cseretárgyakat, amelyeket, ha jól sejtem, föl akar venni a mellette álló székről, — szólalt meg komoly méltósággal Stanley.

Jephson kérdő arccal tekintett vissza Stanleyre.

— Igen, fölösleges fáradság volna, kedves Jephson, órák hosszágig állni, mosolyogni, integetni s felemelt kezünkben lógatni e tárgyakat, az erdős vidék bennszülöttei, csak úgy, mint eddig, makacs bizalmatlanságukkal meddővé tennék minden közlelési kísérletünket. Már sokat töprengtem azon, mi az oka, hogy az erdő bennszülöttei miért vadabbak s miért közelíthetők meg kevésbé, mint a nyilt, füves vidék lakói.

A parton most mozgalom támadt. Mint mart aljáról nagy falevelek szakadnak ki a patak sodrába, karcsu, fekete kánuk libbentek a vízre amott.

Baruti mindkét kezét égnek emelve, harsány kurjantásokat lökött ki domborúra feszült melléből.

Stanley elmosolyodott:

— Ez szülőföldje a mi derék »Puskapor«-unknak. Azok a fehér, természetdombokhoz hasonló kalyibák a bazokok falvaihoz tartoznak s e bizalmatlan vadak hű Barutink honfitársai.

— Ön, Stanley ur, ha jól emlékszem, Sir Francis de Winton-tól kapta e fekete »Puskapor«-t.

— S ön helyesen emlékszik, kedves Jephson. Barutit 1883-ban, gyermekkorában a karemak foglyukká tették. Sir Francis de Winton azután Angliába vitte, hogy őt a civilizált szokások fensőségéről meggyőzze. Sir Francis felügyelete alól Baruti az enyém alá került s itt végre szemben vagyunk szülőföldjével és törzsrokonaival, ahonnan ő hat évig volt távol.

Baruti ezalatt vadul kiáltozott s a kis kánuk unalmas lassúsággal, de egyre közeledtek. Az alul merev, fölül mozgó feketeségek lassanként csónakra s izmos erővel evező férfire szakadtak ketté. Kivehető volt már a csónak felfelé görbült éles orra, az evező karok játéka, a biztos állásra feszített láb, a fej tarka toll-bóbitája s a fehérén csillogó szemgolyók.

— Kundana! Kundana! — ordított Baruti.

— Ez annyit tesz, kedves Jephson, jó napot!
— fordult Stanley magyarázóan kedvelt tisztje felé.

A csónakosok között heves kiáltozás kezdődött; arcukon meglepetés, gyanakvás és gyermekes öröm változó játéka suhant keresztül, mint felhő árnyéka a mezőn.

Barutiból csak úgy ömlött az ordítás s a lágyan botló szavak áradatából egyre-másra kihangzott:

— Mboto! Baruku! Mboto!

— Mboto! Mboto! — üvöltötte a kánuk kórusa a part felé.

A partról egy csónak szakadt el s mint patkány a pocsolyában, villámgyorsan suhant a Peace iránt.

Baruti rettentő izgalomban kelepelte:

— Hé, te, Mszalala! Hé, Indetonga! Jertek közelebb! Nincs mitől tartanotok. A frengi úr jó úr.

Nem bánt benneteket senki, én mondom, törzsrokonok, Baruti. A karemak elvittek, most visszajöttem.

A gőzös útjával párhuzamosan ringó ladikokban ülők csak szájukat tátották a réz-pitykés ujjasu, nadrágján széles aransávot viselő, arany-zsinóros kis sapkát hordó fekete legénynek előttük teljesen és csodálatos módon érthető beszédére, de nem közeledtek.

A magános csónak most középük ért s csakhamar a kánu-raj és a Peace között megállt; evezője jól kiszámított erővel csak annyira merülgetett aztán a sárga, súlyos habokba, hogy a haladó gőzöstől lejjebb ne maradjon, de közelebb se sodródjék hozzá.

Baruti szinte átesett a hajó korlátján:

— Mboto, testvér! Hogy ment dolgod a hosszú idő alatt, míg nem láttalak?

A széles mellű vadember bután nézett a cifra ruhájú, idegen majomra, aki testvérének szólitotta s bizalmatlan gyanújának értelmetlen morgással adott kifejezést.

— Aupa, Ndagara! Iojma, Mpvapva!

Stanley helyeslően bólintott, majd Jephson felé fordult:

— Apja és anyja után kérdezősködik, igen helyesen, a fiu.

Mboto nagy szemét rája meresztette, nyaka előre feszült s arcán szinte betűkben olvashatóan tükröződött az óriási érdeklődés. Egypár ügyes és izmos mozdulat s kánuja már csak pár lépésre siklott a Peace-szel egyaránt.

— Igen! Igen! Öcséd vagyok, Ndagara és Mpvapva fia! — bizonygatta Baruti.

— Ha csakugyan öcsém vagy, mondj valami olyat, amiről fölismerhetlek, — mondta rá Mboto.

— A karodon sebhely van — siette a választ Baruti — a jobb karodon... Emlékszel még a krokodilusra? — s egész testében remegni kezdett.

Mboto magasra boltozódó melléből harsány örömkialtás hejjihózott föl, majd a part iránt elordította s hangja zengve futott a vizen:

— A frengi kánujával megjött az öcsém! — s azzal már csolnakja súrolva koppant is a gőzös oldalán. S míg lába ösztönösen a könnyü alkotmány egyensúlyát terpesztette, bal karja az evezőt a fedélzet karimájára vágta csáklyául, jobb karja benyult a korlát fölött s vad erővel rántotta magához a zokogó könnyekben úszó Barutit.

— A vér szava, ime, erősebb, kedves Jephson, az idegenektől való félelelnél — szólt méltányló és megindult komoly derűvel Stanley.

A kánuk, mint könnyű légyraj, közelebb szálltak; a széles száju sok nevetésben fehérén villogtak a tömött, hibátlan fogsorok, mindenki kérdezett, mindenki felelt, tülekedtek, locsolódtak, a testvérpárra figyeltek, önfeledt-sietős hadarásban ragadták meg elszállni készülő friss gondolataikat, vihogtak, mókáztak, elrebbentek, visszakoppantak, örültek és örültek — a nagy fekete gyerekek.

Stanley atyás jóindulattal szemlélte sürgésüket.

A Peace most óvatos fordulatban a tulsó partnak irányította rézsut orrát s vele fordult csolnakával Mboto is, aki jobb kezét a korlátra kapcsolva, lelkenedezve és hahotázva hallgatott s hadart a hol szaporán beszélő, hol tátott száju mosollyal hallgató

kis Baruti ficáncoló lelkenkezésével és hahotázásával szemközt.

A kánuraj zsi bongva maradt el mellettünk.

Stanley kegyes méltósággal vonult el a hajó belsejébe; Jephson teherhordó zanzibárijaihoz sietett a partra szállítandó ládák és csomagok helyes és igazságos elosztását ellenőrizni. A kapitány albioni nyugalommal káromkodott hidján; a kormányos kétrét görnyedve dült neki kerekének s a kikötés nehéz mozdulatainak izgalmaiban Barutiról és Mbotoról mindenki elfeledkezett.

Este azonban, a sátorverés, tanya-építés súlyos munkájának befejezése után, míg Baruti hallgatagon hordta fel kegyes mestere elé az európai élelmiszerekből álló kivételes, fővezéri vacsorát, Stanley egyszerre csak így szólt hozzá:

— Baruti, örvendez-e szived?

— Ó, igen, uram!

— Nos tehát, a tiszt urakkal való beható eszmecsere után most szabad választást engedünk neked: vagy itt maradsz a túlparton faludban törzsöd tagjai közt, vagy, ha úgy akarod, tovább követsz bennünket kalandjainkon. Ez teljesen tőled függ.

— Igenis, uram!

— Mindazonáltal azt az atyai tanácsot adjuk neked, ne hagyj el bennünket. A hatalmas Tippu-Tib zord és féktelen arabjainak hatalmaskodásait eddigi utunkon is elegendő alkalmad volt megfigyelhetni. Ezek az istentelen martalócok fönséges Afrikánk bennszülötteit csak olybá veszik, mint az őserdő vadállatainak egyik faját. Kiméretlen harcot hirdetnek és viselnek ellenük, hogy mentül több elefánt-agyart

harácsolhassanak össze. Harcolnak, hogy kereskedhessenek s mint kereskedők jelennek meg a békés törzsek között, hogy harcban leigázhassák őket. Törzsrokonaid, a bazokok közt az élet eddig békés és nyugodt volt: bőséggel termett maniok-gyökér s batáta-ültetvényeik virágzóak valának. Ámde Tippu-Tib vérszomjas és rabszolgafogdosó hordája most hozzá-
 tok igen közel, a Stanley-Falls vízeséseknél telepedett meg s így nem nehéz megjósolni, hogy az élet a bazokok közt a jövőben igen bizonytalan lesz ez alkalmatlan szomszédság miatt.

— Igenis, uram!

— Választottál tehát?

— Igenis, uram!

— Velünk maradsz?

— Igenis, uram!

— Helyesen van, Baruti! S nem hűségédért dicsérlek, bár azért is a legteljesebb elismerésemet nyilvánítom neked, hanem inkább azért a józan belátásért, mely, úgy látszik, tetteid rugója. Kivánom, hogy az életben boldogulj, ami nem is fog elmaradni, ha cselekedeteidet a jövőben is a józan ész sokszor szigorú intelmei szerint fogod intézni.

Ezzel Stanley intett s kegyelemben éjjeli nyugodalomra küldte Barutit.

Másnap reggel a Peace heves köhögési roham után eltámoltygott a bazokok falvaival átellenben elterülő tanyahelytől s harmadfél napi dicséretes buzgalmu küzködés után megérkezett az Aruwimi balpartján fekvő Jambuja-helységekkel szemben, az Aruwimi és Kongó összefolyásától kilencvenhat angol mérföldnyi távolságban levő helyre.

Henry M. Stanley fővezér, aki merész és emberbaráti vállalkozásának kis és nagy eseményeit egyaránt szívesen beszélte meg tisztjeivel, még a Jambujába való megérkezésüket követő nap ünnepi, közös estebédjekor is elismerő szavakban emlékezett meg a hű Baruti józan belátást tükröző elhatározásáról.

Baruti e napok alatt a tőle már megszokott jóindulatu és csöndes néger-vigyorral tisztogatta bölcs mestere csizmáit, ruháját, revolverét és puskáját, hordta eléje a most már banyána és maniok-fogásokkal tarkított, de még mindig jobbadán európai élelmiszerekből álló ebédjét és vacsoráját, terített és leszedett, tűzzel szolgált neki, alája nyitotta s a fölálló mögött összecuska a kis támlátlan hajószéket, vizet melegített a borotválkozáshoz s ágát a lehetőséghez képest kényelmesre vetette.

Ma szintügy.

A tropikus éj forró szurok-köde lezuhant az elpihenő táborra. Baruti nyugodni ment s Stanley visszavonult sátrába.

Hajnaltól a vezér fölébredt, körültekintett s élénken csodálkozva azon a szokatlan körülményen, hogy nem Baruti csöndes neszezése keltette fel ezúttal, ösztönszerűen a sátorban található tárgyak számbavételére fordult figyelme. Elkomolyodott és rosszalóan rázta meg fejét.

A reggeli felszolgálásának pillanata meggyőzte Stanleyt, hogy feltevése helyes volt. Baruti helyett a fürgé és izmos zanzibári szakács jelent meg a teával s szuahéli nyelven, melyet a mester meg lehetőségen bírt, közölte urával, hogy Baruti minden valószínűség szerint megszökött.

Félóra múlva a parancsai átvételére jelentkező Jephson e szavakkal szólította meg a vezér:

— Emlékezetében van még, kedves Jephson, hogy Barutinak azt tanácsoltuk, hogy maradjon velünk. Baruti e tanácsunkat látszólag megfogadta és nem akart szülőföldjének és törzsének visszaadni; azonban tegnap szándékát megváltoztatta; az éj sötétjében sátramba lopózkodott, fölfegyverkezett Winchester-puskámmal, a Smith és Wesson cégtől való egyik revolveremmel, egy csomó puska- és revolver-töltéssel; birtokba vett egy ezüst uti-órát, egy ezüst lépés-mérőt, egy szép övet jól megtöltött vadásztáskákkal; azután pedig, mint szakácsom jelenti, megkerítvén egy csolnakot, a folyó mentén lefelé eltűnt, valami ismeretlen vidékre, legnagyobb valószínűséggel saját törzséhez menekülván. Béke legyen vele!

II

Barutival azonban nem béke, hanem a vakmerő aggodalma, a nagyravágyó ködösen ziháló képzelete, ravasz tervek sötétje, harc és véres bonyodalom úszott könnyű ladikján a bazokok falvai felé.

Az első nap nem evett; gyomra ideges görcsben összehúzódva fölnyomult szívéig, benseje lüktető remegését két izmos karja vette át s Baruti örült erővel hajtotta kánuját. Szemét a déli hőségben is kerülte az álom; vad tervek zakatoltak agyában, amelyek szeme bogarát cent nagyságúra tágitották s véres vízrajzi térképet éreztek szeme fehérvéré. Maga

elé bámult s lankadatlan erővel hajtotta le, csak lefelé s víz-sodrás közepén suhanó kánuját. Az Aruwimi habos háta hömpölyögve rohant a csónakkal s bolondos csobogása fura terveket motyogott fáradatlanul. A magas partszegély mint végtelenbe nyúló tenyér terelte új élet felé a merész fiatal legényt. Az őserdő óriásai egymás ciklopsi hátára könyökölve ingatták komoly, bozontos fejüket; lábuk alá sodort fehér kunyhók ijedt nyája pislogott fekete ajtó-szemekkel elébe, utánna. A felhők megrökönyödve taszigálták egymást fehérből szürkére, szürkéből feketére az üszó fölött hátrarahantukban...

Baruti csak evezett.

Az erdő morogva rázkódott meg s a durva szél-roham alatt nagyot sikoltott, de nem a gyávák ijedelmével, hanem a küzdelemre sorakozók harci dühétől. Egy százados vén dühödten verte a csaták tam-tamját kinyújtott görcsös karjával egy villámsujtott kopasz fa derekán. A fiatal sudarak aggódva himbálództak tűzkeresztségük rejtett esélyei előtt. Az öregek egymás vállát átölelve hátraszegett fejjel bögték csatadalukat a vágató szélparipák szörnyű rohama alatt. A folyó elsötétülve igyekezett elrohanni a veszedelemből, csacska habjai egymás hátára tolongva fecsegték össze-vissza rémületüket. A bokor-sűrű, mint harcra nevelt kutyák falkája, az öregek szavát lesve neszelt mozdulatlanul a feje fölött viharzó tombolásra. A szélhadak láthatatlan vezére most ellökte markából a tüzes dárdát, amely csattanva csapott el az égen, dörömbölve fúródott az öregek közé, egyet sügyön lökött úgy, hogy az agg harcos hanyatt vágódott, szörnyű rést hasítva a csata-sorban esésével: re-

cseggve-ropogva szakadt ott derék, kar és comb, pereggve durrogott az apró ágak számtalan leszakadása, zizeggve berrent a levélmiriád szerte alá s fel magasan a haragvó égre, ahonnan szédülten kavargott vissza. Az iszonyú agg magasra hányta gyökérszövevényes lábát, iszapot és százados rothadás televényét fröcs-csentsve még álló bajtársai arcába... s a jajongás robogva száguldott át a hadsorokon.

Baruti menekült: a partnak irányította táncoló csolnakát, oda, ahol kíváncsi vénék száz méternyire nyúltak ki egy tömegben a folyó fölé, mulatságos és zavaros futását figyelve évszázadok óta. Itt, a lomb és poshadó víz valószínűtlen barlangjában, csönd, homály és nyugalom aludtak egymás mellén pihegve, resten.

A szél-hadak ura már a tulsó part fölött kurjantgatta dörgő káromkodását, az innenső part hadsorai kiegyenesedve félvállról tekintettek át a távozó ellenség tehetetlen dühére s büszkén állták a békítő fölleg-szakadás ezernyi és ezer apró dobjának bánatos, sietős szapora pergését.

Barutiban is megoldódott a nagy ideg-feszültség s amint a zápor szennyesen remegő függönyét nézte, amely barlangja bejárata elé omlott zubogva, hirtelen rájött, hogy szörnyen éhes és álmos. Hátat fordított hát az esőnek, beljebb evezett s valami furcsa kör-rajzú gyökér-lugas alá érve kikötötte csolnakát, az egyik vadásztáska tartalmát, csokoládét, kétszersültet s néhány doboz olajos halat gyorsan fölfalt, hanyatt feküdt s mire a szűnő zápor után az éj is leomlott, Baruti már mélyen aludt.

Még alig pitymallott, amikor ismerős éles vi-

songásra és szabályosan, lassan pergő kopácsolásra ébredt: valami vén bolond csimpánz kopogott valahol egy doronggal a fák törzsein s rikoltozva örült az életnek. Feje fölött mindenféle legyek és bogarak rongyos fekete kendője lobogott zümmögve; legfőnt, a lombok között rekedt papagályok tartották szokott reggeli rikácsoló palaver-üket. Távolabb mintha gyors-vonat robogott volna: elefánt-csorda törtetett a sűrűben. Szóval a közelben maniok-, vagy pizáng-ültetvény, tehát emberi lakóhely van — gondolta magában Baruti s ez sietésre ösztönözte. Először is királyi öltözeteket szerkesztett magának: cipőt, nadrágot magán tartott, inget, ilyesmit, felső testéről mindent levetett, de rézpitykés kabátját a nyakon egy zsineggel tágan összefogva panyókára vetette, derekát felővezte a Smith és Wesson-féle revolver szíjával s fejébe nyomta a fejedelmi fej-éket, amelyet csinos kis ellenzős sapkájából s a jámbujai élelemszerző harcokban elesett ellenséges vitéz toll-koronájából állított össze. A folyó tükre félelmében remegve verte vissza a bazokok új uralkodójának méltóságos megjelenésű alakját. Baruti csak nézte, nézte a gyáva vizet, elmosolyodott utóbb s megvetése jeléül beleköpött. Aztán lekuporodott a ladiába, egy kis hordóba parányi csapot dugott, kulacsát megtöltötte a sötét aranyos barnán csurgó folyadékkal, vigyorgott és csemcsegett az élvezetes munka közben, a hordót ujra bedugaszolta, a kulacsból nagyot húzott, elmerülve élvezte az ital kábító és mégis erősítő ködét, amely meleg öleléssel fogta át agyát, megtöltötte fegyvereit, eloldozta a kánut s óvatosan kievezett a nyílt vízre, a sodrás közepére. Kettőzött erővel vágta ott a

habokba lapátját s valami egyhangú dalt motyogva rohant lefelé a folyón.

III

A délután heve már hanyatlásra hajolva tá-molygott a magas partokon, amikor Baruti a bazokok falvai elé ért.

Hirtelen lecsapta az evezőt s a finom winchestert magasra emelve elsütötte. A hatalmas dörrenésre a part, a bozót, az erdő minden zugából innen és túl a folyón száz meg száz kis kíváncsi visszhang-puffogás ugrott elő.

A vakító fehér kunyhók körül lézengő tyukok, kecskék, kutyák kodácsolva, mekegve, vonítva iramodtak, szökeáltak, vágattak szerte a sűrűség védelme alá. A fehér kunyhók fekete rajt eresztettek, mindenki a part széléhez rohant s az ijedt és ámulat bazokok, akárcsak valami fekete cölöp-palánk, úgy álltak néma sort, mozdulatlan béméskodásban meredve alá a csolnakjában hadonászó és kiáltozó Barutira.

— Hé, emberek! Megjöttem! Mboto, gyere le! Hé, Mszalala, Indetonga, ti is!

A három fekete, mint patkányok pincegádon, úgy rohant alá a meredek lejtőn Baruti fogadására, akinek ladikja orrával a fővenyt surolva állapodott meg alatt.

A bazokok parányi országa, fehér kunyhók és fekete emberek, szájtátva bámult le az érthetetlen

eseményre. De, míg Mszalala a csolnakot vontatta szárazra, Indetonga és Mboto dárdával, ijjal harci állásba helyezkedve vették közre a puskáját már a homokon rázó Barutit.

A part tetején állók most helyet tágitottak maguk közt s a nyílásban megjelent, minden harci díszével megrakottan, a békés Ngalyema, a törzs feje.

— Hé, Ngalyema — ordított rá Baruti — ereggy sátradba aludni, mátol kezdve én vagyok urad s a bazokok feje.

— Baruti a bazokok feje — üvöltötte három elvtársa.

— Tedd le rögtön azt a vasbotot — szölt Ngalyema — s jer megcsókolni jobb lábam hüvelykét s a szent dísznó-agyar nyaklánc középső fogát mellemen: alattvaló így tiszteli urát. Ha nem teszed, intek harcosaimnak és ők kunyhóikba mennek dárdaikért és nyilaikért.

— Add át rögtön a szent nyakláncot — kiáltott vissza Baruti. — Ha nem teszed, e vas-csővön át úgy pofán köplek, hogy beledöglesz.

— Beledöglesz — üvöltötte a három lázadó.

— Ti, három áruló, rögtön idejöttök! Dárdát leteszitek! Ngalyema a bazokok feje! — telt parancsolóvá a törzsfő hangja.

— Baruti a bazokok feje — üvöltötte a három áruló.

— Nyakláncot vagy köpök — rikkantotta Baruti.

— Köpj! — vigyorgott Ngalyema. — Úgy is tudjuk, hogy anyád gyermektelen szűz leányként lett apád feleségévé!

Baruti, anyja emlékének ez ocsmány meggyá-

lázását hallva, elvesztette türelmét s a fegyvert vállba kapva, célzott és elsütötte.

A rettentő dörrenésre Ngalyema, minden hősiességét összeszedve, gúnyosan felkacagott, aztán egyszerre csak megtántorodott, piros vér-sugár buggyant a száján s fejjel alá lebukott a meredeken.

A bazokok szétszaladtak, a puskalövés visszhangja ropogva kujtorgott széjjel az erdőn s a három lázadó győzelmi táncot ropva rikoltozta:

— Baruti a bazokok feje!

Az új fejedelem pedig vágyakozva tapogatta meg oldalán a rumos kulacsot: jó volna egyedül lenni s kiinni egyszerre félig... nem! egészen!... mikor egészen, ha nem ma?

IV

Elöl lépkedett Mboto, utánna öt lépésre Baruti. a bazokok fejedelme, akit három lépésre Mszalala és Indetonga követett. A menetet a csolnak kincseivel cipekedő két rabszolga zárta be. Így vonultak göggel és méltósággal a fejedelem szállása felé, amely félkörös nyílásán tisztelettel és áhitattal fogadta magába őket.

A bazokok lassan-lassan előővakodtak rejtkehelyeikről, körül-körül surranták a titokzatosan hallgató kunyhót, csoportokba verődtek a falu uccáján s terén, kunyhók ajtajánál, kunyhók mögött. A férfiak komoly szavakat váltottak az eljövendőkről, az asszonyok Ngalyema halálán és özvegyei sorsán sápiteztak,

a tyúkok a kispolgári önbizalom mitsemtörődésével lépegettek, lebbentek nyugvóhelyeikre, a kecskék fontoskodó, aggodalmas, mekegő fejbólogatással igyekeztek éjjeli álmra s a kutyák nyelvüket kiöltve hasaltak el egykedvűen a porban uruk lábai előtt. Aztán az asszonyok vacsora-készíteni ki-ki kunyhójába vonult, a tyúkok szárnyuk alá dugták fejüket, a kecskék elülső lábaikra térdelve fekvésbe döccentették magukat a száraz fűvön, a kutyák játékba kaptak a kunyhók homályából előmászó gyerekekkel s a férfiak komoly szavakat váltottak az eljövendőkről.

A fejedelem szállásának nyílásában most megjelent Mboto s a kezében tartott tam-tamra hatalmasokat ütve a bunkós verővel, harsány hangon így szólt:

— Evés után nagy palaver! Nagy palaver a piacon!

Három suhanc rögtön futásnak eredt s az egymástól úgy negyed-negyed órányi távolságban kuporgó három falut beszaladozta hangos hirdetésével:

— Nagy palaver! Evés után!

Mboto, a kunyhóba bebújva, visszaakasztotta helyére a tam-tamot s alázattal állt meg hatalmas öccse előtt.

— Menjetek enni! — szólt Baruti. — Aztán visszajöttek! — s egy Stanleytól tanult kegyes kézmozdulattal elbocsátotta leghűbb híveit.

A hívek tiszteletteljesen faroltak ki a kunyhóból. Baruti, egyedül maradván, neki esett a kulacsnak, kiszopta fenéig s vacsorája elkészültéig fintor-pofák vágásával és csöndes vigyorgásokkal mulatta magát a sötétben. Aztán, a fáklya-fény alatt hozzákezdett a

vacsorázáshoz; a rabszolga alig győzte eléje hordani a banyánát, maniokot és tál babot: Baruti önfeledten falt és falt lankadatlanul és nagyon jól érezte magát. Végezetül bevágott egy fél dinnyét, pipára gyújtott s csuklott és vigyorgott, vigyorgott és bőfögött fejedelmien.

Ezt a királyi multságot híveinek visszatérése zavarta meg, akik eljöttek, hogy urukat a palaverbe kísérik.

Baruti fölkelt, fölvette kabátját, begombolkozott, vállára kapta derék winchesterét s hívei között megindult a nagy piac felé. Bazokország férfilakossága szabályos körbe guggolva várta nagy Napoleonját. Az érkezők beálltak a körbe, a kíséret leguggolt, Baruti meg egy görbe fadarabokból összerótt ülőkére ereszkedett s megkezdődött a férfiak tanácskozása: a nagy palaver.

— Bazokok! — szólalt meg a nagy csöndben Baruti — a koszos karemak ifjú koromban elraboltak, rabszolgájuk voltam, aztán eladtak egy frengi úrnak, a Nagyvízen egy óriási vas kánu, amelyben száz ember fért el kényelmesen, elvitt Frengiföldre, sokat tanultam, sokat tapasztaltam. Frengiföld fejedelme most elküldött egy törzsfőt, akinek füstölgő kánuját ti is láttátok néhány nappal ezelőtt erre fölfelé elúszni, hogy a rabló arabokat megfélemezze és széttapossa, mint a tetüt. Elefántagyar-gyűjtő és rabszolga-fogdosó arabok jöttek erre a tájra.

A tanács-guggoló férfiak közt mozgás támadt.

— Lent, a déli vízeséseknél építettek falut. A frengi törzsfő engem küldött, hogy a bazokok feje legyenek. Ngalyema buta volt és ellenállt: meghalt.

Mindenki meghal, aki nekem ellenáll. De én meg foglak védeni benneteket. Vas-csővemmel szembe köpöm az arabokat és ők megdöglének. Bizzatok bennem! Aztán, én sokat tanultam, tudom, hogyan kell a földet arra kényszeríteni, hogy ötször annyi pizángot, maniokot, banyánát, kolokassziát és babot teremjen, mint eddig. Mindenki mindennap háromszor fog jólakni s este telt hassal, baráti bőfögések közt fogjuk várni a Holdat.

A nagy palaver helyeslően morgott.

— Tudom a módját, hogy legyen tízszer annyi kecskénk és tyúkunk, mint eddig. Bizzatok bennem! Vas-csővemben halál guggol, de bensőmben szeretet van a bazokok iránt. Bőségben lesz részünk. Sokat fogunk enni. El tudom állítani a halálos hasmenést és csodás hatalommal távozásra tudom szólítani a bendőben kővé sült eledelt. Mindent tudok. Megmértem a napot és az éjszakát és mindenkinek lépéseit. Megkenem a tetüt egy zsírral s a tetü meghal. Adjatok egy tetüt!

Egy aggastyán fölemelkedett s köténye alól egy kövérke kis állatkát nyujtott a fejedelem felé. Baruti egy dobozkát húzott elő nadrágja zsebéből s odatartotta az aggastyán elé, hogy dugja bele fejje az állatot. Az állat pár pillanat alatt hulla volt. Az öreg a tenyerére fektette s körbe hordta megmutozni: a fáklya szomorú vörös fényében ott feküdt tenyerén a tetü holtan, mindenki láthatta.

A férfiak száját az új fejedelmük iránt keletkezett szeretet ártatlan vigyorgása húzta szét.

— Nagy fejedelem vagy, Baruti! — szólalt meg Kadongo, Ngalyema sógora.

A nagy palaver helyeslően bólogatott.

— Bizzatok bennem! Az elszálló szót meg tudom fogni homokon vagy falevélen karcolt jelekkel. Mindent tudok és a bazokok mindig jól fognak lakni. Ha engedelmesek lesztek, háromszor sem fog az esős évszak ránkzubogni, már mi is füstölő kánuval járjuk a Folyót. Vas-csővemben halál, bensőmben szeretet.

— Mikor parancsolod megenni Ngalyemát? — kérdezte Kadongo, teljes behódolása jeléül.

— Ngalyemát nem fogom megenni, belőle nem erő és vitézség költőznék belém, csak hülyeség. Mától kezdve a bazokok nem fogják megenni ellenségeiket, mert én fogok beléjük vitézséget és erőt önteni.

A nagy palaver rosszalóan morgott.

— Őseink szokását megvted? — kérdezte egy agg.

— Mire mentetek őseink szokásaival? Éhesen nyomorogtatok. Jobb élet lesz. Annyi kecskehúst fogunk enni, hogy az emberhúst megutáljuk. Bizzatok bennem! Új szokásokat, dagadtra hizott hasakat hozok nektek! Meglássátok! Nézzetek meg engem, milyen szép kövér vagyok. Ti is kövérek lesztek.

A nagy palaver tagjai egymásra néztek, vigyorogtak és fenntartással bár, de helyeslően bólogattak.

— Halljátok az új szokásokat! Az én nevem, a fejedelem neve ez lesz: King Sztenli Baruti, a bazok-expedíció vezére. Frengi-földön a fejedelemnek külön szolgálái vannak, nem rabszolgák, tanácsot adó szolgák, nevük: miniszter. Ők kezelik a község vagyonát és készítik elő a harcra. Nekem három miniszterem van: Mboto, a pizáng- és maniok-miniszter; Indetonga, a kecske-miniszter és Mszalala, a harc-minisz-

ter. Mboto vigyáz az ültetvényekre, elosztja egyenlően a termést. Indetonga megfaji a kecskéket, a levágásra valót levágja és mindenkinek juttat húst és tejet egyenlően. Mszalala vezeti harcba a népet s neveli a fiúkat. Jó lesz?

— Ha te akarod, jó lesz, bölcs Baruti! — szólalt meg Kadongo, aki a torkos Ngalyema uralkodása alatt sohse jutott kecsketejhez.

— Hallgassatok rám! Ennek a középső falunak nevet adok: Londono. A jobbra esőnek is nevet adok: Britis-Mjuziomo. A balra lévőnek meg ezt: Viktorie. Mind a három faluban lesz egy lord. Mi a lord? A lord ez: jön reggel és kérdi tőlem: »Mi a parancsod mára?« Én megmondom, ilyeneket: öt ember kapál, három ember fát vág, meg effélét. A lord elmegy, teljesíti a parancsot. Mindenki dolgozik. Aztán úgy teleszi magát, hogy bőfög. Vas-csővemben halál van, bensőmben szeretet. Este jön a lord és mondja: »Ezt meg ezt, meg ezt végezték az emberek!« Én azt mondom, jó. Ez a lord.

A nagy palaver ámultan hallgatott.

— Londono lordja Kadongo lesz. Britis-Mjuziomo lordja Katonza lesz. Viktorie lordja Kalengé lesz. Jó lesz?

A nagy palaver beleegyezően bólogatott.

Baruti azonban rájött, hogy már a lordi méltóság megmagyarázásakor igen tétovázott a szava a pilláira ülő rettentő álmoság miatt, így szólt tehát:

— Hozzatok egy kecskét!

Két ürge tanácsstag csakhamar ott állt előtte a szarvon ragadt kecskével.

— Kössétek karóhoz amott!

Megtörtént.

— En most fejen köpöm vas-csővemen át és ti megeszitek.

Baruti fölemelkedett, kilépett a körből, célba vette a kecskét.

A nagy palaver lélekzet visszafojtva meresztette nyakát a csoda elébe.

A fegyver nagyot durrant, a kecske fölkalimpált s az éjtszaka mélyén szörnyű és hosszú korgás nyújtózott szét messze elhalásba kacskaringózva. A tyúkok szárnyaikat csattogtatva rebbentek fel az ágakról, a kecskék bamba mekegéssel ugrottak toporzékolásba, a kutyák vonítottak, a gyermekek bögni kezdtek, az asszonyok reszketve dugták ki fejüket a kunyhók ajtaján s a nagy palaver megrendülve bámulta nagyhatalmu urát.

— Vas-csővemben halál van, bensőmben szeretet! — szólt Baruti, kecsesen szalutálva, mint hajdan Sir Francis de Winton háza előtt a kocsiba szálló vendégeknek és méltósággal ellépegetett.

V

Csodás napok köszöntöttek a bazokokra.

King Sztenli Baruti nem ismert nyugalmat, ha jól kialudta magát, sokszor egész nap nem evett országos gondjaitól, ha előtte való este elrontotta a gyomrát s folyton nagy palavert tartott, amelyen mindenki elmondhatta a véleményét, — ha királyibb

foglalkozás nem jutott eszébe. Mboto csakhamar meghízott a titkos, miniszteri banyána-zabálásokon; Indetonga messziről szaglott a mértéktelenül fogyasztott kecsketejtől s Mszalala, a legnagyobb harci fegyverzet tulajdonában, naponta sorra pofozta a kölykeket. Lord Kadongo évés idején kereste fel kedvelt híveit s ha nem is nagyon marasztották, ott ragadt egy kis tejes maniokra; lord Katonza a gondjaira bízott falu asszonyaival tartott titkos palavereket rejtett tisztásokon; lord Kalengé bevette magát Viktorie legszébb és leghűsebb kunyhójába s napszamba aludt.

King Sztenli Baruti egyre-másra intézkedett. Ma azt rendelte el, hogy a földet trágyázni kell, Európában is így cselekszenek. E célból megmagyarázta, mi a trágya, hogy készül a trágyadomb s mivel a jó bazokoknak szarvasmarháik nem voltak, tyúkjaik és kecskéik közreműködésével önmaguknak kellett előállítaniok, felhalmozniok s az ültetvényekre hordaniok a többtermelés szempontjából oly fontos talajjavító anyagot. A munka vezetésére a King új minisztert nevezett ki, az érdemes Binzát. Kis leánykák gyűjtötték a tyúk-szemetet, a kecskék mögött viszont suhancok sürgölődtek s a nép, falunként, egy s ugyanazon helyre volt kénytelen a nap bizonyos szakaszában elsietni s ott a többtermelés irányában elgugolgatni.

Holnap megparancsolta, hogy a gyermekeket iskoláztatni kell. E célból megmagyarázta, mi az iskola s mi a tanító. Londono piacának egy szegeletében körpalánkot vertek: ez az iskola. A King most tan személyzetről gondoskodott. A félszemű Gvengverét délutánra kunyhójába rendelte s meg akarta taní-

tani angolul írni és olvasni. Mivel azonban sem könyv, sem papir, sem írószer nem állt a fejedelem rendelkezésére s Gvengverét egy hét alatt sem tudta angolul megtanítani, azzal bizta meg egyelőre, hogy a gyermekeket egytől-tízíg számolni tanítsa s fejtegesse előttük Bazokország új hogyugymondjam alkotmányát.

Harmadnap népszámlálást rendelt el. Mindenkit összegyűjtött a nagypiacon s egyenként bocsátva el őket, minden távozó után egy gally-töredék helyezett egy nagy kosárba. A kosarat aztán kunyhójába vitette s maga is utánna vonult. Aznap senki sem ebédelt és senki sem dolgozott, mert a bonyodalmas művelet nem ment minden kiabálás, lökdölődés, vihogás és egyéb, komoly állampolgárhoz nem illő ténykedés nélkül végbe.

Aztán az jutott eszébe, hogy az állatok ne tanyázzanak és aludjanak ugyanott, ahol gazdáik.

Meghagyta továbbá, hogy az újszülötteknek nevet maga fog adni.

Rákövetkező nap magához rendelte az emésztési zavarokban szenvedőket s orvosságot adott be nekik.

Majd Bazokország tetőtlenítése következett.

Az erdőben utat törtetett, a parton egy óriási méretű kánut ácsoltatott, némelyeket papagály-fogdosással bizott meg, mások majmok élve elfogásával veszködtek, a kecskék szőrét kitépette, a tyukokat élve megkoppasztatta, egy gödörbe kigyókat gyűjtetett, vörös hangyákat száríttatott nagy tömegben. Az új úton válogatott csapatot küldött el a karemak szándékainak kikémlelésére. Az óriás kánuba berakatta a kalitkás papagályokat, az egyetlen öreg hulye csim-

pánzot, amelyet sikerült elfogniok, a sok kecskeször, tyukollat, kosárban a kigyókat, faedényben a vörös hangyákat porrátorve; beleültetett húsz markos le-gényt azzal a szigorú paranccsal, hogy ez értékeket adják el a legelső európainak, akivel összehozza őket a Kongó sodra — szövetért.

Mindez azonban nem ment simán.

A többtermelés előmozdítása körül az történt, hogy az öreg Binzát nem akarták családtagjai a kunyhóba eresztetni — a szaga miatt s mikor az öreg erőszakoskodni kezdett, hogy ő miniszter, megtévelyedett rokonai durva szóval szemébe mondták, hogy minék a minisztere, sőt minisztersége tárgyát a ké-pebe, ivó-edényébe és táljába kenték s szörnyű röhögés és viháncolás közt kihurcolták és belevágták Londono többtermelési bűzös telepének kellős közepébe, ahonnan az agg államférfiu csúnyán összemaszatolva mászott elő. King Sztenli Baruti azonban rögtön ott termett a helyszínen, háromszor a levegőbe, ne-gyedszer Binza egyik unokájának lába ikrájába lőtt, amitől a siheder egy hétig nyögött kunyhója vackán. A kis leánykák naponta úgy összepiszkították magu-kat, hogy a felháborodott anyák alig győzték meg-bubolni őket. A suhancok a halomra gyűlt kecske-termékekkel csúf tréfákat űztek s a nép, messze ke-rülve a pár nap alatt förtelmes büzt terjesztő ki-jelölt helyeket, visszatért ősei szokásaihoz. Az ültet-vényeken pestises levegő terjengett s a pizáng és maniok élvezhetetlen volt — a többtermelési illat miatt. King Sztenli Baruti többször volt kénytelen elővenni a Smith és Wesson cégtől való revolverét avagy derék winchesterét s miután egy tragikus estén,

amikor agg minisztere a bántásokon végkép feldühödve és elkeseredve a King képébe talált köpni, agyonlőtte a vén Binzát, másnap visszavonta rendeletét s hogy feledjen, megivott egy egész kulacs rumot.

A félszemű Gvengvere maga is csak hatig tudott számolni s mivel Britis-Mjuziomobeli lakos volt, az új alkotmányból csak azt jegyezte meg, hogy a Felsőfalut most Britis-Mjuziomonak hívják. Mikor a King erre rájött, Gvengverét kirugta az iskolából s egyelőre egészen beszüntette a közoktatást Bazokországban.

A népszámlálás úgy ütött ki, hogy mikor a gallytörökeket elkezdte kiolvasni a kosárból, eljutott kilencvenkilencig s a kosár még messze volt a kiürüléstől. Sehogy sem akart eszébe jutni, milyen szám következik utána, hiába öntözgette fogatékos emlékezőtehetségét rummal bőven s így kénytelen volt a félelredménnyel megelégedni, hogy alattvalóinak száma meghaladja a kilencvenkilencet. Igen, de akkor az egész nem ér semmit, nem tudja igazságosan szétosztani az élelmet, sőt sehogyan sem. Marad minden a régiben.

Az állatokat kitelepítették a kunyhókból: a kecskék keservesen mekegtek az éj sötétjében, a kutyák vonítottak. Nem lehetett aludni az elkényeztetett állatok ostoba panaszaitól, amelyek fölverték az ágasaiakon pihenő tyukokat is. Egy éjjel két kecske rejtélyes módon eltűnt, tán mérhetetlen félelmében elszakította háncs-kötélét s bevágatott az erdőbe... más-kor egy kutyát s egy újabb kecskét találtak eldögölve Viktorie főuccáján. Az állatok tehát visszaköltöztek a kunyhóba.

No, és hát a bazok anyák egyremásra hozták

világra a gyermekeket, minden héten született legalább egy. Az első, akit bemutatott Barutinak, a Mzsefszono nevet kapta, a második Omnibusz lett, a harmadik Tremuéli, a negyedik Miledi, az ötödik Keb, a hatodik Dok... aztán megunta Baruti a dolgot, egy esti nagy palaveren név-miniszttert nevezett ki Mbádu személyében s nem törődött a dologgal többet.

Gyógyító tevékenysége sanyarú eredményeket hozott. Hasmenés ellen hashajtót adott és viszont. Egy nyápic gyerek annyira kimerült, hogy belehalt s egy nénike szörnyű görcsökben fetrengett sok-sok időn.

Az elősdi-pusztító kenőcs fél Londonnak sem volt elég.

A karemak szándékainak kikémlelésére küldött csapat elindult az új úton, amelyet a legközelebbi országösvényig töretett, rálépett az ösvényre s nem tért többé vissza. Baruti, ha csak rájuk gondolt is, kénytelen volt a rum-adagot megduplázni, mert nem a karemak, hanem... eh! jobb rá sem gondolni.

Majd az export, az sok mindentől ki fogja húzni őket! Abban a messzi nagy London városban az orvosok mind tartanak papagályt. A papagály a frengi orvos szent madara. Ő maga is volt két orvos házában, mind a két helyen volt papagály. Csimpánz kell az állatkertbe. Juh-szörből (nekik csak kecskéjük van, az is jó lesz) ruha készül; a toll, toll, tyúktoll pedig párnába kell... Szegény bazokok, nem tudják, mi a párna... Azt látta egy mutatóványos helyen, hogy nők nyakukra, karjukra kígyókat tekertek; azért viszik a fiúk a kígyós kosarat... A vörös

hangyapor, az méreg, puskagolyót belemártják, biztosan öl... Mennyi szövetet fognak azok hozni, ó szent disznó-agyar! Csináltat magának egy új ruhát. Majd Alimba, a háncskötényfonó megtanulja a szabóságot. A miniszterek is kapnak ruhát, sőt mindenki, ha jut.

Baruti nem elégedett meg a sűrűn tartott nagy palaverekkel, lépten-nyomon maga elé parancsolta minisztereit és lordjait és telebeszélte a fejüket:

— Tudjátok, milyen a ház Frengi-földön? Öt szoba, a tetején megint öt, ezen megint öt... Bizzatok bennem! A második ötön olyan csak az ajtó kifelé, hogy csak kinéznek rajta; befelé van az igazi ajtó, amin kimegy, aki kimegy és egy kőlétrán megy le a földre. Vas-csővemben halál van, bensőmben szeretet. Most megmondom, mi a híd. Ahol állsz, vastag kőcölöpöt dugsz a földbe, kilősz egy nyilat, ahol leesik a vízbe, másik cölöpöt dugsz a vizen át a földbe, a két cölöpre vasból palló fekszik, rálépsz és rajta mégy, alul van a víz, látod, de nem vagy vizes.

Megmagyarázott Baruti kedvelt híveinek mindent, de mindent, a mosókonyhát és a vasutat, W. C.-t és borotvát, szódát és whiskyt, szivart és londoni rendőrt, hajót és bélyeget, szappant és parlamentet, takaréktűzhelyet és hajvágógépet, hirlapot s a fehér asszonyok formáit. Órákig elfecsegett volt urai szokásairól. Winton úr szelidített golyájáról, Stanley borzebéről, saját csodálatos kalandjairól azon a füstös, szürke és hideg Frengi-földön. Aztán hirtelen kiküldte elvtársait, majd újra behívta őket s ilyenkor a szeme különösen csillogott és szájából igen furcsa és erős kábító szag ömlött szét.

Ha megúnta a szóbeszédet, fölkerelkedtek és bejárták az országot, hogy saját szemükkel győződjenek meg a dolgok folyásáról. Az útojokba kerülő férfiakat kegyesen levigyorogták, az asszonynépségre felé gáláns fintor-pofákat vágtak s félreérthetetlen szerelmes célzattal csiklandozták meg a tenyerüket. A sétából jókedvet, étvágyat s fékezhetetlen beszélhetnéket hoztak vissza magukkal.

Baruti és kormányzó-tanácsa ezenfelül erkölcs-telen életre is adták magukat: érintetlen leánykákat kezdtek feleségül venni. Sőt Baruti odáig vetemedett, hogy egy szép nap öt felesége közül négyet hazazavart s egyetlen eggyel élt bűnös párosságban. Az öregek elégedetlenül morogtak magukban, mi lesz a fajból, ha gyermeknemzésben kipróbálatlan, talán beteg szüzeket fog mindenki feleségül venni. Egy feleség? Hogy a folytonos szerelmeskedéstől és gyermek-gondtól munkaképtelenné legyen? S mikor holdváltozásra az asszony tabu lesz s mikor gyermekeségi tabuban él kilenc hónapig, mit csinál akkor az egynejűség fertőjébe süllyedt ura?

Különben is... »nem mind banyána, ami puha!«

Ki ne venné észre, hogy egy idő óta, amióta ez a bolond közös kezelése van minden ennivalónak, még kevesebbszer lakunk jól, mint annak előtte. Mi van a babbal? Miért nem kapunk babot? King Szentli Baruti mindennap kétszer eszik babot! Hova lesz az a sok kecsketej? S ki-kik megszámolhatja, hogy a kecskék nagyon megfogyatkoztak. A tyúkok egymásra tűnnek el... és nem figyelték meg, hogy tyúktojás volt-nincs?

Az elégedetlenek titkos palavereket kezdtek tar-

tani, kiválasztottak két szószólót, akik egy alkalmas pillanatban félrevonták a sajt-szagú Indetongát és óvatosan megkérték, hogy hozza szóba a törzsfő előtt az élelmiszerek rohamos fogyását.

Indetonga egy este, miután teleszopta magát tejjel, így szólalt meg a miniszteri palaveren:

— Hatalmas törzsfő!

— Nevem: King Sztenli Baruti! Aki törzsfőt mond, áruló! — ordította képébe a fejedelem.

— King Sztenli Baruti, kevesebb a kecsketej — motyogta megfélemedve Indetonga.

— Hát te mitől bőfögsz?

— Az éhségtől, King Sztenli Baruti!

A miniszteri palaver elröhögte magát.

— Vas-csővemben halál van, bensőmben szeretet! — üvöltötte, elsötétült arccal, Baruti. Ezzel fölugrott, karon ragadta a sajtszagú pohost és kunyhójába vonszolta...

Másnap reggel King Sztenli Baruti magányos útra indult az erdőbe, ahonnan déltájt két hatalmas dörrenés puffant föl csaholó visszhangot verve... majd megint kettő egymás után... Késő délután ért vissza a fejedelem egy elejtett gazellával s egy nyullal vállán.

— Négyet vakkantott a vas-cső s csak két halál! — sugdosták egymás közt az elégedetlenek.

De mikor harmadnap egész világossá vált, hogy két elégedetlen, éppen a két szószóló, nyomtalanul eltűnt, mégpedig aznap dél óta nem látta őket senki, amikor a vas-cső négyet vakkantott — a bazokok szívét rémület fogta el s a titkos palaverék megszűntek.

King Sztenli Baruti ettől fogva mindennap vadászott. Többnyire csak nyulat hozott haza, vagy koszos cibet-macskát, görényt, néha egy-egy antilopot vagy gazellát, s egyszer, ó, micsoda köz-zabálás volt akkor, egy bivalyt ejtett el — három golyójába került! — amelyet tizenkét ember alig tudott egy egész napi küzködés árán Londono piacára vonszolni.

A King lehúzta már-már igen rongyos cipőjét jobb lábáról, amelynek izzadt hüvelykét sorra csókolták a családfők, aztán győzelmi táncra kerekedett Bazokország férfi-lakossága s Mszalala csillogó szemmel vezette a vad ugrándozást. A dobok bufogtak, a tam-tam ünnepélyesen kongott s a King egy ülőken guggolva gúnyos és büszke mosollyal nézte az örült cécót... De ni, Mszalala most megtántorodott, kivált az ugrándozó kavargásból, ahol rögtön helyére ugrott Mboto... kettőt lépett, előre görnyedt és elokádtá magát.

Baruti orrát átható rum-szag ütötte meg: két tágra nyílt szeme haragos düh dárdáit dobálta Mszalala felé, aki urára tekintett s nyomban kijózanodva félreült az iskola-palánk tövébe.

A dobok lázasan bufogtak, a tam-tam izgatott csuklásokba fúlóan kongott s a győzelmi körtánc szédült iramban kavargott. Mszalalával senki sem törődött, csak a King tekintete futkosott rajta tapadón, mint éhes hangyák csapata az őserdő mélyén elalvó szerencsétlenül; közben súlyos aggodalmak és bosszútervek gyötörték a fejedelmet: rumot lopott Mszalala, csak ő? mennyit? hányszor? mióta? agyonlőjje? most? lakoma után? várjon pár napig, míg vilá-

gosságot derít a rejtélyre? van-e még elég rum? mit fog csinálni, ha elfogy? hátha már is elfogyott? vallassa, ne vallassa? más is érzi-e a rum szagát? lehetetlen, hogy ne érezzék! vagy juttasson ezentúl minisztereinek is a drága rumból? a titkot, íme, felfedezték!

A dobok maradozó lihegéssel bufogtak, a tam-tam fáradt koppanások alatt kondult közbe néha s a győzelmi tánc általános elheveredésbe zilálódott széjjel.

King Sztenli Baruti fejében is megszületett ezalatt az elhatározás: három napig nem szól semmit senkinek a dologról, negyed nap elviszi vadászni Mszalalát, aki sohasem fog visszatérni... a benső szeretetet rejt, a vas-cső halált!

A bivaly-tetem fölött kések villantak s körötte tüzek lobbantak hatalmas nyársak alá, amelyeket guggolva-dalolva forgattak a zsíros hús-lakoma elé átszellemülten vigyorgó asszonyok.

Baruti magához intette a rogyadozó térdekkal közelítő Mszalalát és megbizta, hogy süsse meg számára rögtön és külön a bivaly veséjét. Mszalala megkönnyebbülten és szolgálatkész ruganyossággal sietett a megtisztelő parancsot teljesíteni.

A bivaly, amelyből fűrge kezek láncán vándoroltak a vértől csepegő darabok fazékba, nyársra, egyre lottyadt, ösztövéredett, míg végre nem maradt belőle más, mint egy rétestésztává nyúlt lenyúzott bőr s rajta némi csont, cafat, hús és vér szemét.

A tüzek felől nehéz zsír-szag párázott szét a sötétben, gőzös lobogásuk fölé tetősen borult az óriás fák bozontos üstöke, az Erdő riadt dühvel lihegett a

szokatlan fény körül s az Ég tréfás egykedvűséggel csiholt magán ezer és ezer követelő csillanású tűzszemet.

Bazokország csámcsogott, rágott, nyelt és nem gondolkozott.

Egyszer legalább megvacsorált!

De mi az, egy bivaly?

Mi, európaiak, akik adagolt ételű háziállatokká neveltük magunkat, sejthetjük-e egyáltalán, mire képes a hónapok koplalását egyszerre pótolni akaró afrikai vad és egészséges, ruganyos tágulásában határt nem ismerő fekete gyomor? Két oroszán egy guggoltában felfal egy lovat éjfélől pirkadásig s mire a reggel láthatóvá emeli a tájat a vadász elé, már valahol száz kilométerre alusszák emésztő álmukat... és Bazokország másnap délre újra meg tudott volna enni egy bivalyt!

King Sztenli Baruti, sötét gondolatai fölé illesztve királyi fejdíszét, már kora reggel vadászni indult.

A rum csakugyan csunyán megfogyatkozott. Ha úgy iszik, mint az utóbbi időkben, négy napnál nem tart tovább. De most nyugodtan mehet az erdőbe; mérgezett hegyű dárda rabszolgát állított a hordó mellé örül. Ő maga meg mértékletesebb lesz... no, igen, igen, de mi van az export-kánuval s mi van a kémcsapattal?... Itt valamit tenni kell! De mért, hogyan van az, hogy amióta közössé nyilvánított minden termést s egyenlő részt juttat belőle kinek-kinek, mindenki éhes, csak Mboto hizott el, mint egy elefánt?!? A közös kecske-gazdasággal csak Indetonga van megelégedve... Mért is hagyta meg szabad ma-

gántulajdonul a tyúkokat s csak a tojást kell beszolgáltatniok? Tyúk van, de tojás nincs! Rejtély!... Hogy volt eddig? Akinek sok volt, jóllakott s a maradékból juttatott a szegénynek, aki már kellő gyakorlattal birt az éhség elviselésében. Ma mindenki éhezik. A gazdag elsorvad a lecsökkent kosztos s az állami fejadag talán annyi sincs, mint a gazdagok nyársáról hullott alamizsna. A bőséget, jólétet meg lehet osztani, hogy jusson is, maradjon is, de a megosztott nyomorúság csak azt jelenti, hogy mindenki egyformán éhes és nyavalyás. Ezt nem lehet megérteni. Sir Francis de Winton birtokán mindent közös csűrbe, pincébe, kamrákba, raktárba hordtak s nemcsak, hogy mindenki mindig jóllakott, de Sir Francis de Winton csinos mennyiségű élelmiszert exportált is a közeli városba... London!... Csak még egyszer ihatná le magát ott a dockok táján abban a matróz-csapszékben, csak még egyszer vágná pofon a korcsmárosné, mint akkor, amikor belenyúlt a mellébe!... egy kánuba ülni s leüszni csendesen a Kongón arra, amerre jött, békén, miről sem tudva, le a tengerig...

King Sztenli Baruti szegény néger feje majd szétpattant ezektől az európai gondolatoktól, amelyeket az európai rum támasztott benne. Szeme csücskén, orra nyílásában éhes legyek csápja tapadt, a fákról ravasz vörös hangyák ugrottak rája, hogy a ruhája alá surranva vérét szívják, fülébe komoly dongók kukkantgattak be, szárnyas kis telhetetlen csirkefogók röptek nyitva felejtett szájába; tiszteletlen papagályok rikácsoltak font a lomb-óceánban, s a makacs és rosszkedvű erdő tépte, ütötte, karmolta, fullasztotta a leszegett fejjel csörtető Kinget.

VI

Mszalala pedig, ahogy urának görnyedt alakját elnyelte az ős-rengeteg, sietve összegyűjtötte minisztertársait s a lordokat kunyhójában, amelynek fala tele volt aggatva és támogatva a legkitünőbb védő és támadó fegyvereknek egész arzenáljával, s elnöklő guggolásba ereszkedve, így szólt hozzájuk:

— Emberek, én beszélek, ti hallgattok s miután elhallgattam, ti nem fogtok beszélni másnak. Baruti vad-ölmi ment, Baruti csak este jön haza. Baruti ben-sejében szeretet, vas-csővében halál; Baruti kunyhójában fa-edény van, a fa-edényen két lyuk s az egyik lyukon barna, nagyszagú erős-erős víz folyik. Ha iszol belőle, nagy napsütés melege lesz a hasadban, sok-sok finom bogárka szaladoz benne, úgy érzed; többet látsz, mint azelőtt; a fejedben minden mozog és hasonlatos lesz az érzésben a bölcs Barutéhoz. Jó víz, az élet vize! Ígyunk belőle mind!

A hűtlen hivek palavere sokáig néma volt, de egyszerre csak Mboto, akit igen bántott, hogy öccse még őt is kizárta az élet vizének élvezéséből, hevesen felbólogatott:

— Ígyunk belőle!

— Ígyunk! — morogta rá a többi.

Mszalala fölállt:

— Vegyetek pajzsot, dárdát, nyilakat! — s elkezdett maga is fegyverkezni.

Mindenki fölkel. A fal mellé léptek, pajzsokat kopogtattak, karjukra fűzték, illik-e rá; dárdát vizsgáltak, nem repedt-e fája, szilárd-e vasa; íjjakat próbáltak, pattanó-e idegjük; a nyilakat nézték, jól

szárnyazattak-e, a méreg a hegyükön elég friss-e még. Aztán kiki pajzsot akasztott bal karjára, egy-egy csomó nyilvesszőt fogott bal markába, egy-egy karcsú íjjat függesztett vállán keresztbe, egy-egy dárdát ragadt jobbába és megindult.

Amerre kis csapatjuk ellépegetett nagy méltósággal, félve kukkant elébük a kunyhója előtt guggoló és fordult meg utánuk a járó-kelő: hát ebből meg mi lesz?

Baruti kunyhójához érve, mintha mi nevezetes sem történe, egykedvűen, békésen álltak meg az ajtó előtt s a támadó vagy védekező harc tüze csak szemükben csillogott. Mszalala beszólt a nyíláson:

— Mángrudí, hé, rabszolga! Több-e hat dárda, mint egy dárda?

A kunyhó nem felelt.

— Hat dárda több, mint egy dárda! Ha nem hiszed, tekints ki, de előbb dobd el a magadét s én esküszöm Baruti jobb lába szent hüvelykére, hogy nem lesz bántódásod — mondta csendesén Mszalala.

A kunyhó sötétjéből most, a nyíláshoz közel, egy arc sötétlett ki.

— Gyere csak! — szólt rá Mboto.

Mángrudí, a rum-őrző rabszolga lerakta fegyvereit a küszöbre, háromszor rájuk köpött s kilépett nagy-szelid vigyorgással, a napvilágra.

— Itt leülsz és vigyázol! — rendelkezett Mszalala.

Mángrudí leguggolt szegény, rabsorsra jutott, fölcserepedzett sarkaira s a hűtlen hívek bevonultak a kunyhóba.

Mszalala már ismerte erre a dürgést és ügyesen

és készséggel forgolódott a kis hordó körül a fakupával, amely ragyogó és nagyszagú tartalmát csintalanul lötyögtetve járt kézzől kézre.

Kadongo, Londono lordja, a harmadik kortyintás után hirtelen elkomorodott, szeme vakító fehérjét vérfutotta be és felkiáltott:

— Ngalyema nagy törzsfő volt!

Katonza, Britis-Mjuziomo lordja kéjesen le-lecsukodó pillákkal énekbe fogott:

— Jó volna most egy kövér asszony

Puha, kövér nagy karral,

Kövér, puha vastag lábbal

Kövér asszony, kövér leány!

Kalengé, Viktorie lordja, alighogy valamit ivott, körülnézett, mosolygott, hanyatt terült és így szólt:

— Én most alszom!

Mhoto, valahányszor leemelte ajkáról a kupát, méltatlankodva jelentette ki:

— Baruti ebből nem adott a bátyjának! Baruti disznó!

— Jó víz az élet vize! Igyunk belőle mind!
— hajtogatta fáradhatatlanul Mszalala.

Csak a kecske-tejjel át-meg-átitatott, elsajtosodott gyomrú Indetongának nem ízlett az új ital. Hozzákezdett meg abbahagyta, összerázkódott s az arcát fintorgatta. Egyszerre csak fölfigyelt szaporán pislogatva és megszólalt:

— Ugatnak a kutyák!

Csakugyan, ijedt vonítás, kétségbeesett szűkülés és dühös csaholás hangzavara robbant a nagy csöndben... Valahol messze, lent, Viktorie felől, három

puskalövés dörrent... A hűtlen hívek egyszerre talpra szöktek s Indetonga kifordult a kunyhóból.

Megállt és csodálkozott.

A rabszolga nesztelen futással rohant a nagy piac felé. Tyúkok trappoltak, kecskék szökdelltek, gyerekekkel, házi szerszámmal megrakott asszonyok igyekeztek kifelé a faluból. Férfiak szaladgáltak ide-oda, némán és fegyveresen. Az egyik jelentősegesen intett Indetongának.

Viktorie felől egy újabb, magános lövés hangja dördült.

Indetonga most egyszerre mindent megértett: menekülés. Körül se nézett, s futott a futók után.

Viktorie felől rikácsolva hangzott föl a bazokok csataordítása.

Kadongo kiugrott a kunyhóból s még körül se tekintett, egy percig tartó vad és sűrű puskaropogás rázta meg a füledt levegőt s a csataordítás elhallgatott. Kadongo futásnak eredt.

Viktorie felől panaszos jajgatás, fájdalmas üvöltés, vad hahota egymásba fuló morgása hallatszott.

A rum-ivók most egymást taposva hanyatt-homlok rohantak ki a kunyhóból s a szesz bizonytalan, de szédítő iramban röpitette őket Kadongo után.

Végig Londono-n, végig Britis-Mjuziomo-n a menekülés, mint ideges eső-patakok, úgy rohant a házak közül a nagy piacra, ott megtorlott, megdagadt s elhőmpölygött föl-kifelé, az erdő alá.

Viktorie felől a puskalövés gyérült, de egyre közeledett; az ordítás felöblösödött és egyre közelebb hangzott.

A menekülés néma szűküléssel futott a hadi ös-

vényen, míg nem egy helyen, az egymásra döntött faóriások szörnyű szövevényének fülledt sötétjében hirtelen eltűnt.

Állat, gyerek, asszony fáradtan dőlt el az iszapos tavaron; a férfiak örszemeket helyeztek el körös-körül, aztán törzsenként csoportokba verődve leguggoltak, mintha palavert tartanának, de csak vártak és hallgattak. Kalengé csoportról-csoportra járt és falujabelit keresett — hiába. Viktoriét körülfogták a támadók: onnan senki sem menekült meg. Az emberek rá se pillantottak; ha szólt hozzájuk, senki sem felelt. Indetonga egy kecskét szarvon fogott s mögéje ült, hogy megfeji. Erre az egyik körből fölemelkedett egy zömök suhanc, Indetongához lépkedett, kivette kezéből a fejő edényt, a kecskét gyöngéden megrúgta, hogy az lötyögve lódult odább, aztán visszaguggolt társai közé, akik helyeslő fejbólogatásokkal fogadták. Mszalala intézkedni akart, pajzsokat számlálni, nyilakat egyenlően szétosztani, őrhelyeket kijelölni, de alig szólt két szót, egy öreg családfő csuklón ragadta, odavezette Indetongához s azt mondta neki, guggoljon ott le és fogja be a száját. Mboto önként lépett a két tanácstalanul egymásra pislogatóhoz:

— Nekem nem adnak ennem! — szólt s keserű fintort vágva tapogatta a gyomrát.

Mszalala ezt mondta:

— Miniszter és lord palavert tartunk!

A némileg már megszeppnt elvtársak fontoskodva mondták:

— Jó!

Mszalala fölkelt, előkerítette Kalengét, aki mint egy kivert kutya magános álmra készülődött éppen

egy aránylag szárazabb helyen, s Katonzát, akire épp akkor emelte tíz körmét egy asszony, hogy kivájja a szemét, ha nem hagyja békén. Kadongot az öreg családfők körében találta meg Mszalala:

— Gyere!

— Mingyárt! — szólt Kadongo s rá se nézett.

— Gyere! — sürgette Mszalala.

— Megyek! Csak menj! — motyogott Kadongo.

— Ereggy csak! Mingyárt megy! — szólt közbe néhány öreg.

Mszalala bizonytalan és gyanakvó pillantást ferdített Kadongora s egy szó nélkül elment.

Dél felé egy visszaküldött kém mászott be a rejtek-tanyára azzal a hírrel, hogy az ültetvényeket s az Alsó-falut teljesen kifosztották az arabok. Az egész Alsó-falu népe megkötözve ballag már azon az úton nyugatra, amelyen az arabok jöttek.

Mszalala odaszaladt, ahol a kém a családfők palaveré előtt beszámolt tapasztalatairól, de Kadongo rárivallt:

— Itt nincs helyed!

— Hallgatni jöttem! — mosolygott Mszalala.

— Hallgasd Barutit! — nevetett Kadongo.

Mszalala elsompolygott vissza a miniszter-palaverbe, ott rátette Mboto vállára kezét és megkérdezte:

— Hol van Baruti?

Mboto kiöltötte a nyelvét és így szólt:

— Baruti disznó!

— Baruti kutya-disznó! — morogta rá a palaver.

Délután újabb kém jött azzal a hírrel, hogy az egész telep lángokban áll.

Kadongo felugrott:

— Meg kell kötni őket.

— Meg! — kiáltotta hangosan a családfők palaveré.

Mindnyájan fölkeltek, magukhoz vették fegyvereiket s Baruti hívei felé tartottak. Kadongo lépegetett elől.

— Hé! ti! kutyák! — kiabált a guggolókra — ne mozduljatok!

Mszalala talpra ugrott és dárdát ragadt. Kadongo intett; a lökésre emelt dárdát hátulról kiragadták a kezéből s Mszalala egy ügyes gáncsvetésben orra bukott. Már a hátán guggolt is valaki és serényen kötözgette két hátrafeszített karját hánccsal. Baruti hívei körül egyszerre nekik szegzett dárdagyűrű pattant, mint valami egérfogó tüskés nyílása. Bent az egérfogóban egyiket a másik után kötözték meg sietve.

De... igen!... most! most! két hatalmas dördülés hallatszott... igen, ez a King Sztenli Baruti vas-csőve!... újra egy!... a megkötözöttek fölültek fektükből s fenyegető pillantásokat kezdtek szerteszét lövelni... Kadongo elfordult s lebecsátotta dárdája hegyét a légyrajt és bűzös gőzt rebbentő rothadt avarba... újra három! három hatalmas dörrenés... de már messzebb!... megint egy... még messzebb!... mindenki feszülten figyelt... csönd!... mélységes csönd... a foglyok feje lecsüggedt s Kadongo felkacagott.

Az éjszaka meg a napi dézsa szurkát durván rálöttyintette a világra.

VII

Mintha kék, sárga és piros virágokkal pettyezett zöld mezőre lugos vizét kiönti az asszony s élettelen nagy szürke éktelen folt keletkezik helyén: olyan volt a bazok-telep fölperzsel és szétdúlt sívársága a macacs és elpusztíthatatlan ragyogó egykedvűséggel zöldelő, tarkálló nagy erdő peremén.

A visszatérők akárcsak valami fekete cölöp-palánk, úgy álltak hatalmas néma félkört a pusztulás szegélyén s mozdulatlan bámészkodásban meredtek a vidám és békés hazájuk helyén szürkülő füstös, mocskos szemét-telepre.

Üszkös gerendák, beomlott kunyhó-tető mögül, facserepek és hulladék közül most egyszerre egy meztelen alak emelkedett föl, orra-füle egy-egy véres csonk, bal szeme helyén bíbor, vért-szivárgó cafat, hátán kegyetlen szíjj-csapások alatt fakadt hólyagos, lila nyílt sebek; sántít s régen zsirtól csillogó fekete bőre most verejtékes, ólomszínű folt a pusztulás szürke foltján.

Fent, körül, a lombok között madarak zajonganak; az erdő pihegve zúg; némán perzsel a delelő nap; amott lent sietve kúszik a néma nagy folyó s a fakó kísértet beszélni kezd:

— Fejemről letépték a fejedelmi tollat, Stanley úr sapkáját leragadták róla, a csizmát még nem fényesítettem ki, mert az iszap beleette magát a bőrébe, korbácsuk szemembe vágott, Sir Francis de Winton úr kocsisa korbácsol, nagyon fáj, csattogott a szíjj és Baruti ordított, nem hallottátok? uram, ne bántson, nem lopok több rumot, a csolnak mélyén »kluty-kluty«

szavakkal énekel a kis hordó és Baruti törzsrokonaihoz úszik, biztatok bennem! bivalyra vadásztam és nehéz volt a szívem, nem jött bivaly, hallottam Viktorie felől az arabokat, mentem elébük, lábamra köpött a vezér és Baruti sántítani kezdett és vére folyt a földre, lehúzták a nadrágot, a dolmányt, Baruti feje sötét lett, de aztán elkergettem az arabokat, most visszajöhettek, mindennap háromszor fogunk jóllakni s a lordok kis palaverre gyűlnek, a pizáng óriásira nő, biztatok bennem, vas-csővemben halál, bensőmben szeretet, Kadongo Londono lordja lesz, yes sir!

S a fakó kísértet méltósággal bicegett pár lépést.

— Hol van vas-csőved, Baruti? — szólt rá rá távolról Kadongo.

Baruti riadtan kapott a vállzó szíj helyéhez és ordított:

— Vas-csővemben halál és én arca köplek rajta!

— Köpj! — ordította vissza kacagva Kadongo.

Baruti jobb melléhez, vállához kapkodva, bal kezét előrenyújtotta, jobb könyökét hegyes ékbe szorítva hátrafesztette, mint aki puskát lövésre emel... Dereka meggörnyedt, arca előre meredt, szája szélén habos-véres nyál csorrant s úgy vicsorgott Kadongora:

— Export-kánu! export-kánu!

Kadongo körültekintett:

— Bazokok! Nézzétek, mivé tette Baruti virágzó falvaitokat!

— Végezz vele, Kadongo! — kiáltották rá a visszatérők.

— Halál, romlás és éhendöglés Baruti műve! — szikrázott Kadongo haragja.

A bazokok közt ideges mozgás támadt s mindnyájan előbbre nyomultak.

— Nyilat beléje, Kadongo! Nyilat! Átok! Halál!
— hangzott az összevissza kiáltozás.

— Bensőmben szeretet, szeretet! — hörögte Baruti.

Kadongo nagy nyugalommal nyilat illesztett a felvont íjj-idegre.

Baruti ravasz lassusággal arcához közelítette két görcsösen remegő kezét, mint aki óvatosan céloz...

Ebben a pillanatban egy mérgezett hegyű cövek, amilyen falubejáratnál száraz levelek alá rejtve halálos sebet tartogat a hivatlanul közeledő meztelen talpának, bűgva repült Baruti felé. Nagyot koppant fején s Baruti arcát előntötte a vér.

Baruti félrehajolt.

Kadongo ijja pattant.

S a nyíl remegve állt meg a térdre bukó oldalában.

A bazokok lázas izgalomban rebbentek szét, hajoltak le, futottak össze s az emelt karokból gerendadarab, ülöke-láb, csonka faedény, dorong repült Baruti felé.

A fakó kísértet vonagló összerogyása biborral festette meg maga körül a szürke földet.

A szemét és törmelék zápora bőven ömlött a rikoltozó átok dühödt felhőjéből s az ólomszínű folt, piros vért eresztve, mozdulatlan volt már a pusztulás szürke foltján.

— Elég! Elég! — sipított vénasszonyos hangján a legöregebb családfe.

Az átok zúgása elhalt, a dobásra emelt karok

felúton megálltak, két fúrge öreg Barutihoz siklott; megragadták lábánál fogva, a meredek szélére von-szolták, ott belérúgtak. A fakó, véres roncsolt tetem legurult. A két öreg utánna rohant, megragadták a víz szélén két kezét, két lábát, meglóbálták s King Sztenli Baruti holtteste körül magasra csapott a lomha Aruwimi szennyes sárga vize.

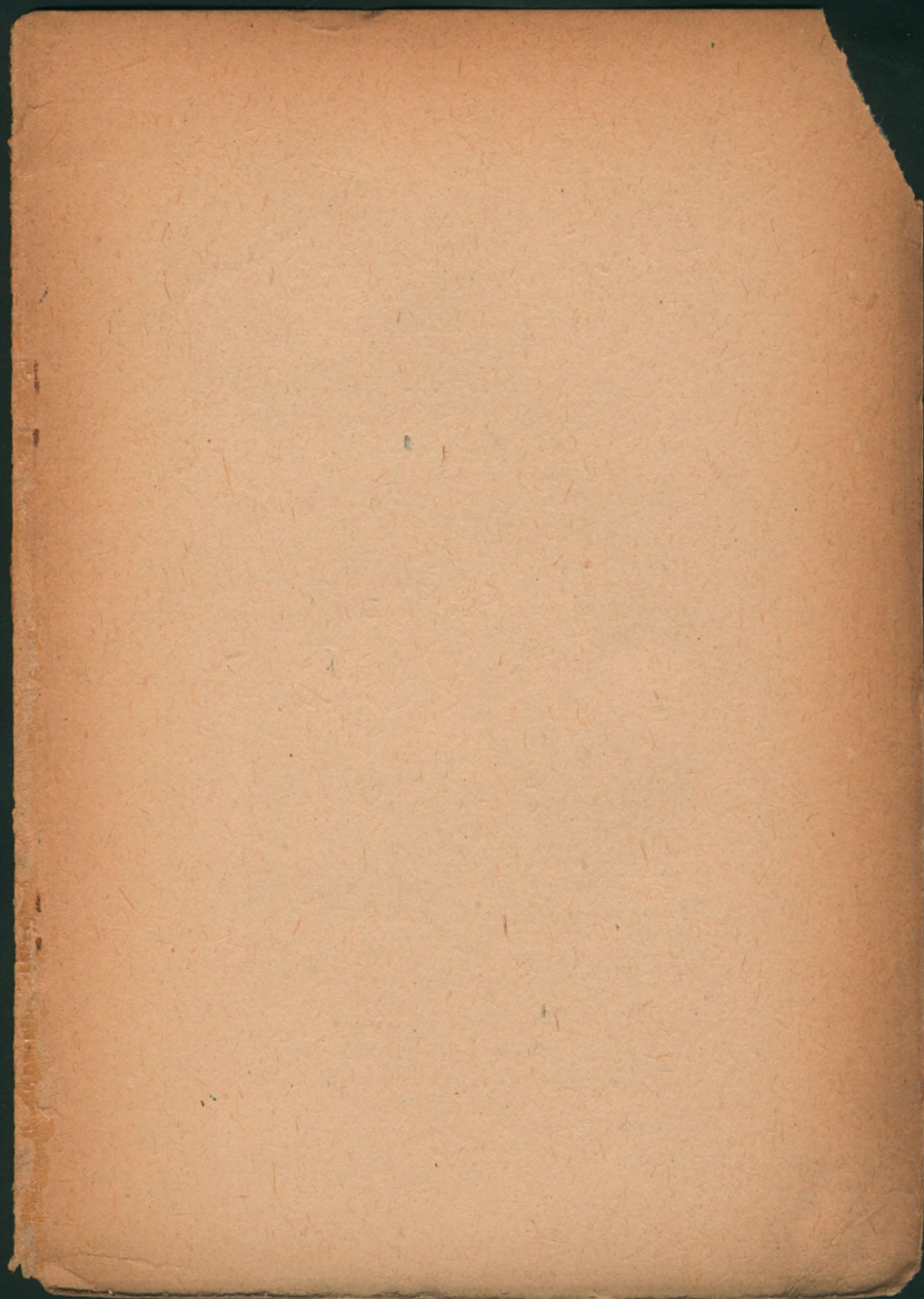
Fent, a magas parton a családfők győzelmi táncot ropva rikoltozták:

— Kadongo a bazokok feje!

S King Sztenli Baruti, a bazok-expedíció vezére, kinek vas-csővében halál volt s bensejében szeretet, úszott lefelé csendesen a Kongón arra, amerre jött, békén, miről sem tudva, le a tengerig...

TRÉFÁS KÖNYVEK

- 1 KARINTHY FRIGYES
KOLOMBUC TOJÁSA
Spanyol népszínmű Krisztof gazd'uram
fölfedezéséről
- 2 MIHÁLY ISTVÁN
Ó CEJZLER UR! Kabarétréfák
Szigethy István rajzaival
- 3 SALOM ASCH
A TIZENHÁROM RUBINZON
Szigethy István rajzaival
- 4 GUY DE MAUPASSANT
PÁRISI VASÁRNAPOK
Humoros regény
- 5 NAGY LAJOS
KÉPTELEN TERMÉSZETRAJZ
Séta a legvidámabb állatkertben
- 6 GOSZTONYI ADÁM
TRÉFÁS KÖNYV
Pólya Tibor és Szigethy István sok
rajzával
- 7 BÉKEFFI LÁSZLÓ
A RANDEVU
Jelenetek a feleségemmel
- 8 KARINTHY FRIGYES
KACSA LÁBON FORGÓ KASTÉLY
Finom mese-paródia a magyar
humoristákról és színházakról
- 9 LACZKÓ GÉZA
BARUTI, ABAZOKOK FEJEDELME
Ribillió a legsötétebb Afrikában
- 10 SZÖLLŐSI ZSIGMOND
AZ ORR
Az orr-fogdosó braziliai magyar
kacágtató tragédiája

A KULTURA KIADÁSA
BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRUT 5.

Kultura rt. Budapest.